

УДК – 378.091.33 – 027.22:78

А. М. Михалюк,

аспірантка

(Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова)

МЕТОДИКА ДІАГНОСТУВАННЯ СФОРМОВАНOSTІ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Постановка проблеми. Новітній етап становлення вітчизняної вищої музично-педагогічної освіти основними пріоритетами визнає національно-гуманістичний й культурний розвиток особистості студента. З цієї позиції особливої актуальності набуває підвищення рівня фахової підготовки майбутніх учителів музики загалом та їхня виконавська діяльність зокрема. Такий процес, перш за все, повинен бути спрямований на формування виконавської культури студентів як духовно-практичного надбання й необхідної умови успішної діяльності майбутнього вчителя музики та його професійно-творчого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів висвітлювалися в наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Л. Арчажникова, В. Борисевич, Л. Гусейнова, Н. Згурська, Н. Нургаянова та інші. Однак, формування цього феномену неможливе без діагностування наявного рівня в студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні критеріїв та показників сформованості виконавської культури та окресленні діагностичних методів виявлення рівня сформованості цього феномену в майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми розглядаємо

виконавську культуру майбутніх учителів музики як інтегровану професійно-особистісну властивість, яка характеризує високий рівень оволодіння мистецькими знаннями, музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетенціями, що виражається в досконалій інтерпретації змісту музичного твору та забезпечує в умовах виконавсько-педагогічної діяльності особистісне професійно-творче зростання. Виконавська культура майбутнього педагога-музиканта є складним феноменом, що характеризується багаторівневою структурою. Важливими компонентами його, на наш погляд, є: *мотиваційно-потребовий*, який відображає динамічну систему спонукальних засобів, що спрямовані на реалізацію виконавської діяльності вчителя та усвідомлення значущості майбутньої професії; *когнітивно-орієнтаційний*, який виражає здатність студентів до набуття знань у галузі мистецтва й педагогіки, обізнаність в музично-виконавському репертуарі; *операційно-технологічний* віддзеркалює якість оперування виконавськими технічними прийомами, спроможність майбутнього фахівця до самостійної виконавської і словесної інтерпретації музичних образів; *творчо-діяльнісний*, спрямований на виявлення творчих вподобань студентів у процесі художньо-виконавської діяльності, усвідомлення самоцінності особистості, її неповторної творчої індивідуальності [1].

Діагностування як важливий етап педагогічного дослідження забезпечує розв'язання різнопланових проблем мистецької освіти шляхом фіксації, виміру й оцінки певного педагогічного явища, тим самим характеризуючи стан його сформованості [2; 4]. Виявлення рівня сформованості виконавської культури в студентів музично-педагогічних факультетів можливе під час проведення констатувального експерименту, що здійснюється у два етапи. У ході виконання першого етапу діагностики відповідно до компонентної структури виконавської культури, визначаються критерії та показники, встановлюються рівні та з'ясовуються методи вивчення сформованості цього феномену.

Перший критерій – рівень зацікавленості виконавською діяльністю.

Показниками цього критерію виступають ступінь інтересу до виконавської діяльності, потреба у самовираженні в процесі виконавської діяльності, характер ставлення до майбутньої професії.

Другий критерій – ступінь опанування мистецькими знаннями й педагогічними компетенціями визначається за такими показниками: обсяг музично-історичних та музично-теоретичних знань, поінформованість щодо музично-виконавського репертуару, глибина знань вікових особливостей музичного сприймання.

Третій критерій – якість виконавського висловлювання виражається за такими показниками: рівень розвитку музично-виконавських вмінь, володіння інтерпретаційно-аналітичними вміннями, здатність до художньо-педагогічної комунікації.

Четвертий критерій – здатність до художньо-творчої виконавської діяльності визначається згідно з такими показниками: наявність досвіду самостійної музично-пошукової діяльності, сформованість ціннісних орієнтацій у сфері музики, рівень розвитку творчих здібностей.

Умовне виділення означених критеріїв та показників зумовлює виокремлення діагностичних характеристик чотирьох рівнів сформованості виконавської культури майбутнього вчителя музики, а саме: *високого (креативного), достатнього (компетентного), задовільного (нормативного) та низького (індиферентного)*.

На цьому етапі дослідження можуть бути використанні такі емпіричні методи дослідження: масове опитування, анкетування, бесіди, тестування, рейтингу. Так, метод *анкетування* сприятиме з'ясуванню в майбутніх педагогів-музикантів наявності інтересу до виконавської діяльності, потреби в самовираженні в процесі виконавської діяльності, а також характеру ставлення до майбутньої професії. Для цього слід розробити анкету в напівзакритій формі, в якій повинно бути не менше десяти запитань з кількома варіантами відповідей. Для детального вивчення показника “потреба в самовираженні в процесі виконавської діяльності” варто провести

бесіду “Емоційна стійкість як складова виконавської надійності майбутніх учителів музики” і з’ясувати, чи студенти вміють володіти своїми емоційно-вольовими процесами в умовах публічного виступу на сцені, чи вистачає їм рішучості й сміливості у своїх виконавських діях, чи проявляють самостійність та ініціативність в досягненні високого рівня виконавської діяльності, що є необхідними психологічними умовами успішності виконавської діяльності майбутніх учителів музики.

Виявлення рівня сформованості виконавської культури майбутніх учителів музики стосовно другого критерію – ступеня володіння мистецькими знаннями і педагогічними компетенціями – буде здійснюватись за допомогою методу *тестування*, який передбачає діагностику із застосуванням стандартизованих запитань та завдань, що мають певну шкалу значень. Опитувальний лист тестування повинен складатися із запитань, змістове наповнення яких виражає обсяг, глибину та узагальненість знань з курсів “Методика викладання гри на фортепіано”, “Історія зарубіжної музики”, “Історія української музики”, “Музична психологія” та “Педагогіка мистецтва”.

Методи опитування дають лише приблизну картину сформованості цього феномену, тому що умови проведення таких заходів не передбачають залучення студентів до використання набутих знань, умінь та навичок у виконавсько-педагогічному процесі. Тому потрібно створювати умови, максимально наближені до реальності, тобто варто проводити лабораторний експеримент, який є другим етапом констатувального дослідження [3]. Його мета полягає у вивченні рівня сформованості операційно-технологічного та творчо-діяльнісного компонентів виконавської культури студентів за критеріями “якість виконавського висловлювання” та “здатність до художньо-творчої виконавської діяльності майбутніх учителів музики”.

Зокрема, перевірити сформованість критерію “якість виконавського висловлювання” можна в процесі виконання різноманітних форм звітності – виступах на академічних концертах, заліках та екзаменах.

Експериментальним матеріалом для діагностичних завдань можуть слугувати фортепіанні твори різних жанрів та форм: поліфонічні твори; твори великої форми – сонати, варіації; різнохарактерні п'єси; етюдів [5]. При оцінюванні результатів виконавської діяльності студентів варто враховувати такі основні позиції: технічну досконалість виконуваного твору; стабільність, безпомилковість у виконанні; володіння засобами музично-образної виразності – звуковидобуванням та інтонуванням, темпо-ритмічними та динамічними характеристиками фортепіанного виконавства; яскравість та адекватність розкриття художнього образу твору; виконавську стійкість. Для отримання об'єктивних результатів на цьому етапі констатувального експерименту доцільно створити спеціальну комісію викладачів-піаністів.

Виявлення міри здатності до художньо-педагогічної комунікації в майбутніх фахівців можливе в процесі виконання творчого завдання у вигляді письмового складання виконавсько-педагогічної анотації музичних творів власного репертуару (на вибір студента). Для цього слід враховувати такі показники, як правильність жанрово-стильової характеристики музичного твору; взаємозумовленість емоційно-образного змісту твору й стилевідповідних виражально-технічних прийомів виконання; вміння передбачати можливі труднощі в процесі роботи над музичним твором й віднаходити шляхи їх подолання; творчий підхід до осягнення авторського задуму; педагогічно обґрунтовані рекомендації щодо виконавської інтерпретації твору.

Вивчення стану сформованості четвертого структурного компоненту виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів – творчо-діяльнісного – передбачає з'ясування наявності досвіду самостійної музично-пошукової діяльності, сформованості ціннісних орієнтацій у сфері музики, рівня розвитку творчих здібностей за показниками критерію “здатність до художньо-творчої виконавської діяльності”.

Тому для перевірки наявності досвіду самостійної музично-пошукової діяльності в студентів варто використовувати творче завдання “Музичний

редактор”. Для цього студентам потрібно запропонувати зразки фортепіанних творів різних жанрово-стильових напрямків, у яких не зазначено жодних редакторських позначень, лише “голий” нотний текст. Завдання студентів – збагатити його усіма необхідними засобами виразності, які б стали підґрунтям у розкритті композиторської ідеї. Наприклад, кожному студенту можна дати нотні примірники п’єс, що входять до циклів: “Маленькі прелюдії та фуги” Й. Баха, “Дитячий альбом” П. Чайковського, “Альбом для юнацтва” Р. Шумана, “Дитячий альбом” В. Косенка, “Дитячі п’єси” С. Прокоф’єва. Оцінювання виконання повинно здійснюватися за такими критеріями, як грамотність підбору аплікатури до твору, відповідність темпо-ритмічних, агогічних та динамічних характеристик, правильність артикуляційних штрихів, доцільність технічних прийомів педалізації, рівень виконавського показу твору (читання з листа). Зокрема, використання цього методу на базі Інституту мистецтв НПУ імені М. П. Драгоманова виявило, що більшість студентів продемонстрували недостатню самостійність та ініціативність у віднайденні правильних орієнтирів певного ідейно-композиторського письма; неспроможність відтворити свої редакторські вказівки в процесі читання з листа. Тому в подальшій роботі увагу студентів варто звертати на розвиток самостійних пошуків своєї неповторної індивідуальності інтерпретатора.

Вивчення ціннісних орієнтацій у сфері музики варто проводити в процесі підбору навчально-виконавського репертуару майбутніми учителями музики відповідно до психолого-педагогічної характеристики учня. Для цього кожному учаснику експерименту необхідно роздати характеристику уявного учня-піаніста на основі якої слід підібрати навчально-виконавський репертуар, що повинен складатися з одного поліфонічного твору, твору великої форми (варіаційний цикл, перша або друга й третя частини сонати, рондо), трьох різнохарактерних п’єс, а також репертуар для ескізного вивчення – з двох різнохарактерних творів або уривків творів (перекладень симфонічної, інструментальної, оперної, вокально-хорової, народної музики).

Під час оцінювання цього творчого завдання варто враховувати індивідуальні особливості учня; художню яскравість репертуару; жанрово-стильову різноманітність репертуару; сприяння технічно-виконавському розвитку учня; розширення художньо-естетичного кругозору.

Для з'ясування рівня розвитку творчих здібностей у студентів варто провести творчий конкурс на краще виконання самостійно вивченої п'єси зі шкільної програми з музики. Наприклад, на тему "Музика і література. Казка в музиці" студенти повинні самостійно підібрати музичний твір, досконало вивчити його й продемонструвати художньо-виконавську інтерпретацію перед журі, до складу якого входять викладачі профільних кафедр. Кожне виконання повинно оцінюватись за такими вимогами: відповідність музичного твору запропонованій темі, використання творчого підходу у виборі оригінального твору, досконалість виконавсько-технічного показу твору, оригінальність художньо-образного трактування, яскравість вираження творчості інтерпретатора.

Висновки і перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Таким чином, за вищезапропонованою методикою було проведено констатувальний експеримент з вивчення наявного рівня сформованості виконавської культури майбутніх учителів музики. Зокрема, нами було виявлено, що високому рівню відповідає в середньому 6 осіб або 7 % опитуваних. Такі студенти проявили стійкий інтерес до виконавської діяльності, ціннісне ставлення до обраної професії музики, мають змістовні музично-теоретичні знання, досконало володіють виконавськими вміннями, проявляють повну самостійність щодо індивідуальних пошуків інтерпретаційної концепції музичних творів. Достатньому рівню відповідає 19 осіб або 20 % респондентів, яким властивий нестійкий інтерес до виконавської діяльності, вони добре володіють виконавськими вміннями, але їм не вистачає самостійності у виборі особистісної інтерпретаторської концепції фортепіанних творів. До задовільного рівня належать 33 особи або 34 % студентів, для яких характерний вибірково-інтерес до виконавської

діяльності та схильність до обраної професії. Такі студенти недосконало володіють виконавськими вміннями для того, щоб створювати виразні художньо-творчі інтерпретації фортепіанних творів. До низького рівня належить 39 осіб або 40 % реципієнтів, що проявили байдуже ставлення до виконавської діяльності й майбутньої професії вчителя музики.

Отримані результати експерименту, хоч і засвідчують загальний невисокий рівень сформованості виконавської культури майбутніх учителів музики, але об'єктивно підтверджують можливість позитивних зрушень у вирішенні цієї проблеми. Подальша дослідницька робота буде спрямована на віднаходження шляхів педагогічного керівництва процесом виконавської підготовки студентів з метою формування в них виконавської культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михалюк А. М. Змістовно-структурна характеристика виконавської культури майбутнього вчителя музики / А. М. Михалюк // Наукові записки. Серія: Педагогічні та історичні науки. Випуск С (100). – К. : НПУ, 2012. – С. 164 – 170.
2. Мозгальова Н. Г. Теоретико-методичні засади інструментальної підготовки вчителя музики [Текст] : монографія / Н. Г. Мозгальова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – 486 с.
3. Педагогічний експеримент : навч. посіб. для студ. пед. вузів / [В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш та ін.]. – Х. : ОВС, 2001. – 148 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. – 360 с.
5. Шрамко О. І. Основний музичний інструмент: алгоритми методики : навч.-метод. посіб. для студентів муз. ф-тів вищих пед. навчал. закладів / О. І. Шрамко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 219 с.